

Anmälare: Docent Peter Melz

Bok: Per Thorell
Beskattning och utländsk valuta
Iustus Förlag 1988

1. Inledning

1. Den till svensk inkomstskatt beskattningsbara inkomsten skall beräknas i svenska kronor (SEK). Detta är ett så självklart förhållande att inkomstskattelagarna inte ens innehåller någon regel som anger detta. Transaktioner som företas i utländsk valuta måste omräknas i SEK, och förändringar i valutakurserna kan medföra vinster och förluster. De skatterättsliga och redovisningsmässiga problem som följer härav är kärnan för framställningen i Per Thorells monografi "Beskattning och utländsk valuta", 270 sidor, Iustus förlag, Uppsala 1988.

Boken är Thorells första efter avhandlingen "Skattelag och affärs-¹sed",¹ och är delvis en fortsättning på den rättsvetenskapliga undersökning

av sambandet mellan den bokföringsmässiga och skattemässiga redovisningen som Thorell företog i avhandlingen. I förhållande till avhandlingen vidgas dock problemområdet genom att även frågor om skatteplikt och avdragsrätt behandlas. Ett kapitel ägnas åt internationellt skatterättsliga frågor och vidare ägnas ett bakgrundskapitel åt valutamarknaden.

Trots att ämnet å priori redan kan synas väl avgränsat i sig och kunde förväntas rymmas inom bokens 270 sidor, har författaren företagit några begränsningar i behandlingen. Framställningen behandlar således inkomst- och mervärdeskattefrågor, medan arvs-, gåvo- och förmögenhetsskattefrågor lämnats utanför. Skälet torde dock inte främst vara omfånget på dessa problem, utan att de ligger utanför den principiella infallsvinkel författaren valt, nämligen valutakursfrågor vid beräkning av ett nettoresultat; redovisad vinst, beskattningsbar inkomst eller skattemässigt mervärde. Av dessa tre frågor belyses de två första utförligt och väl, medan betydelsen av valutakursförändringar vid mervärdebeskattningen inte ges en samlad beskrivning. Praxis om mervärdeskatt används sna-

rast enbart som ett slags komparativt material för att belysa frågor som har betydelse för inkomstbeskattningen.²

Materialet för undersökningen är svensk skatterätt och redovisningspraxis. Mot bakgrund av att rättsutvecklingen skett i praxis samt att många principiella skatterättsliga frågor aktualiseras, har författaren vidare funnit det nödvändigt att göra jämförelser med rättsläget i några andra länder. Han har begränsat sig till våra nordiska grannländer samt USA.³

Syftet med undersökningen anges helt kort vara "att kartlägga de skattefrågor som aktualiseras vid valutakursförändringar."⁴ Undersökningen har dock ett rättsvetenskapligt syfte, och på annat ställe anges tre likformighetskrav som torde vara ett tema för undersökningens genomförande. För det första bör kursförändringar behandlas symmetriskt, vilket innebär att vinster och förluster skall behandlas på ett likformigt sätt. För det andra bör alla valutaförändringar på en valutapost beskattas antingen som löpande inkomster eller som kapitalvinster. Slutligen torde likformighet även böra föreligga vid periodiseringen av valutakursförändringar, så att kursvinster och förluster behandlas lika.⁵

Min disposition nedan följer bokens och jag kommer därvid omväxlande att lämna formella och materiella synpunkter på framställningen i boken. Hänvisningar sker till boken, antingen som sid- eller som avsnittshänvisningar. När jag hänvisar till min egen framställning i artikeln hänvisar jag till punktnumreringen. Naturligt nog kommer min diskussion i huvudsak gälla de frågor där jag har en från författaren avvikande eller kompletterande uppfattning.

2. Valutamarknaden

2. Kapitlet om valutamarknaden utgör, liksom delar av inledningskapitlet, en bakgrund till den följande framställningen. I kapitlet ges först en kort beskrivning av de internationella valutaöverenskommelser som ingåtts samt den ekonomiska grunden till att valutakursförändringar uppstår. Därefter följer ett avsnitt om den offentligrättsliga valutaregleringen som finns i Sverige och slutligen ett avsnitt om de metoder för valutasäkring som utvecklats på kapitalmarknaden. I kapitel 1 finns ett avsnitt om några civilrättsliga frågor som aktualiseras vid valutatransaktioner.

3. Skatteplikt och avdragsrätt.

3. I boken markeras en klar distinktion mellan å ena sidan frågan om intäkter och kostnader som följer av valutakursförändringar är skattepliktiga respektive avdragsgilla, och å andra sidan frågan om periodiseringen av dessa intäkter och kostnader. Distinktionen är självklar, men markeringen av den är ändå viktig då frågorna nog ofta sammanblandas vid diskussioner om valutakursförändringar. Kapitel 3 behandlar den förstnämnda frågan och kapitlen 4 och 5 den sistnämnda frågan.

4. Redan kapitlets första avsnitt visar dock att det inte är helt lätt att företa en uppdelning på dessa två frågor. Avsnittet behandlar tillämplig växelkurs vid omräkning av utländsk valuta till SEK. Eftersom i flertalet fall såväl redovisningen som inkomstbeskattningen sammantaget kommer att omfatta det belopp som slutligen faktiskt erhålls i

SEK, kan valet av omräkningskurs dessförinnan oftast snarare ses som en periodiseringsfråga. Författaren anknyter även diskussionen vid några tillfällen till periodiseringen,⁶ men vid behandlingen av diverse rättsfall anges inte klart om de avdrag för värdeminskning och förluster som medgivits även blev de slutliga beskattningsresultaten för de utländska valutainnehavaren.⁷

Vid bestämning av marknadsvärde bör kursen den dag en faktiskt transaktion genomförs användas. Som framgår senare är leveranstidpunkten avgörande vid bestämning av anskaffningskostnaden för tillgångar,⁸ och detsamma gäller vid bestämning av försäljningsintäkten. Enligt författaren bör som omräkningskurs för fordringar väljas bankernas köpkurs och för skulder bankernas säljkurs.⁹ Om senare en annan kurs gäller vid den faktiska växlingen redovisas differensen som valutakursvinst- eller förlust. Vid bokföring och inkomstbeskattning av näringsverksamhet har detta endast betydelse för periodiseringen, men som kommer att framgå nedan har frågan i andra inkomstslag betydelse för beskattningens omfattning.

Framställningen kan kompletteras med att det senare gäller vid mervärdebeskattningen där valutakursvinster och förluster i sig inte omfattas av mervärdebeskattningen. Exempelvis har den tillämpliga kursen vid beräkning av beskattningsvärdet för utgående mervärdeskatt definitiv betydelse, vilket belyses av följande rättsfall:

I RÅ 1986 ref 45 hade den skattskyldige vid butiksförsäljning mottagit betalning i norska kronor mot en

kurs som understeg bankernas köpkurs. I bokföringen beräknades försäljningsintäkten med utgångspunkt från de i SEK angivna priserna, och dessa belopp lades även till grund för beräkningen av mervärdeskatten. Vid inväxling i bank, som skedde dagligen, erhöles ett högre belopp. Kammarrätten ansåg att "några egentliga kursvinster eller kursförluster" inte hade uppkommit utan att "de belopp i svensk valuta som föreningen tillgodoförts vid växlingen av den norska valutans . . . i sin helhet bort räknas in i beskattningsvärdet". Regeringsrätten fann "i likhet med kammarrätten att . . . hela vederlaget vid omsättning i butikshandelsrörelsen utgör beskattningsvärdet."

Med avseende på mervärdesbeskattningen skall vid kontantaffärer således beskattningsvärdet beräknas lika med det belopp i SEK som faktiskt erhöles vid växlingen. Åtminstone gäller detta om växlingarna sker dagligen, och detsamma bör gälla även om växlingen sker med liten förskjutning. Det finns inte plats att här närmare diskutera detta, och jag konstaterar endast att frågan hade varit värd att diskutera i boken såväl avseende mervärdebeskattningen som avseende vad som gäller i motsvarande hänseende vid inkomstbeskattningen.

3.1. Några grundläggande klassificeringsfrågor.

5. I avsnitt 3.2 diskuteras tre för den fortsatta framställningen grundläggande klassificeringsfrågor. Skall utländsk valuta ses som en särskild tillgång? Ut-

gör växlingstransaktionen en separat transaktion eller skall resultatet av denna ingå i resultatet av huvudtransaktionen? Skall valutasäkringsåtgärder behandlas separat eller tillsammans med andra poster?

6. Vid besvarandet av den andra frågan diskuteras två i utländsk rätt använda principer; från amerikansk rätt "separate transaction principle", som jag nedan benämner separationsprincipen, och från norsk rätt integrationsprincipen.

Separationsprincipen innebär att köp och försäljning av utländsk valuta i samband med köp och försäljning av varor och tjänster samt lånetransaktioner skall redovisas separat. Följande exempel anges: "Om ett företag köper varor bestäms anskaffningsvärdet på dessa utifrån valutakursen på leveransdagen."¹⁰ Att ett högre eller lägre pris gäller för den utländska valutan på betalningsdagen behandlas som en separat kostnad eller intäkt.

Integrationsprincipen innebär att vinst och förlust vid försäljning av utländska värdepapper och fastigheter beräknas som en enhet. Man separerar inte den del av resultatet som beror på valutakursförändringar.

I svensk rätt har integrationsprincipen tillämpats i ett i denna del av regeringsrätten oprövat förhandsbesked, RÅ 1987 ref 14 angående försäljning av organisationsaktier. Författaren anser att detta är en korrekt rättstillämpning, och jag delar denna uppfattning. Han menar däremot att i svensk rätt är separationsprincipen inte tillämplig på "valutakursförändringar som uppkommer i samband med köp och försäljning av reavinstskattepliktig egendom". Däremot är denna princip tillämplig vid va-

lutatransaktioner i samband med omsättningstillgångar.

Jag anser inte att man kan hävda att det i förevarande avseende föreligger någon skillnad i behandlingen av omsättningstillgångar och kapitaltillgångar. Detta beror på att jag inte anser att de nämnda principerna, åtminstone inte som de beskrivits ovan, är varandra uteslutande utan tvärtom båda tillämpas oavsett egendomstyp. Detta kan illustreras med ett exempel:¹¹

Aktier tänks vara omsättningstillgångar i en värdepappersrörelse alternativt kapitaltillgångar i en privatförmögenhet.¹² De förvärvas enligt bindande avtal den 1/1 1989 för 100 000 NOK. Betalning erläggs den 14/1 varvid växling sker till NOK från SEK. Aktierna säljs den 1/4 1989 för 150 000 NOK och betalning erhålls den 14/4 varvid växling sker från NOK till SEK.¹³

Växelkursen för NOK antas utvecklas på följande sätt (NOK = SEK): 1/1 0,95, 14/1 0,96, 1/4 0,97 och 14/4 0,98.

Vinsten beräknas på grundval av kurserna på förvävs- och avyttringsdagarna och kommer därför att inkludera den värdestegring som beror på valutakursuppgången från den 1/1 till 1/4. Detta är en tillämpning av integrationsprincipen som den angivits i RÅ 1987 ref 14 och beräkningen bör vara densamma oavsett om vinsten beskattas enligt 28 § eller 35 § KL.

Det faktum att kostnaden för den norska valutan vid växlingen den 14/1 blir 1 000 SEK högre än förvävskostnaden beräknad på kursen den 1/1 beaktas inte vid vinstberäkningen, och detsamma gäller valu-

tavinsten, 1 500 SEK, vid återväxlingen. Detta är en tillämpning av separationsprincipen, och det är en ofrånkomlig följd av den metod för beräkning av vinsten som angivits i RÅ 1987 ref 14. Separationsprincipen framgår även i rättsfallet explicit genom att vinster eller förluster på köpeskillingsfordran efter aktieförsäljningen, som beskattas enligt 35 §, av rättsnämnden angetts vara intäkt respektive kostnad i rörelse. Detta är den tillämpning som torde gälla för växlingsförlusten respektive vinsten i mitt exempels omsättningstillgångsalternativ. Vad som gäller i det andra alternativet återkommer jag till senare.

7. I avsnitt 3.3 påbörjar författaren framställningen om skatteplikt och avdragsrätten genom en diskussion om skillnader och likheter mellan valutakursförändringar och ränta. Efter en redogörelse för utländsk rätt beskrivs det svenska rättsläget beträffande avdragsrätten för ränta och andra kapitalanskaffningskostnader. Jag vill bara göra ett tillägg till beskrivningen av rättsläget. Författaren anger att det är oklart när ränta får avdras enligt 36 § anv p 1, och hänvisar till RÅ84 1:44 som exempel på att avdrag enligt regeln inte medgivits när försäljningen gällt aktier, då avdraget i stället skall ske i den förvärvskälla där löpande avkastning av aktierna beskattas.

Det finns dock ytterligare ett rättsfall angående denna fråga som författaren inte diskuterar. I ett av regeringsrätten ej ändrat förhandsbesked, RÅ85 1:92 angående premieobligationer, har rättsnämnden tolkat regeln så att den inte "omfattar ränta på lån som har ta-

gits upp för att finansiera förvärv och innehav av den avyttrade tillgången." Innebörden av praxis torde efter detta rättsfall vara klar, nämligen att regelns tillämpningsområde i praktiken är i det närmaste obefintligt.

8. Därefter kommer författaren in på det skatterättsliga räntebegreppets allmänna innebörd. I överensstämmelse med äldre uttalanden i litteraturen anser han att räntebegreppet är formellt, och anser att den uppfattning jag anfört i min avhandling,¹⁴ att praxis gått mot ett ekonomiskt synsätt, knappast stöds av de exempel jag angivit, närmast RÅ 1982 Aa 152.¹⁵ Jag menar dock alltså att detta rättsfall innebär en ändring jämfört med den tidigare uppfattningen av praxis. Någon räntebeskattning borde inte ha skett i RÅ 1982 Aa 152, om räntebegreppet alltså hade den innebörd som Mutén uttalade 1959 och som uttalades i SOU 1982:1. Som ett nytt exempel, som dock inte författaren kunnat beakta, på att en realistisk bedömning företas i praxis kan anföras RÅ 1988 ref 2. En fordran hade förvärvats till ett pris under fordringens nominella belopp och frågan var hur skillnadsbeloppet som erhöles vid inlösen skulle beskattas. Regeringsrätten ansåg att beloppet utgjorde ränta. Liksom kapitalrabatten i RÅ 1982 Aa 152 var det här fråga om ett belopp som inte betecknats som ränta.

Författaren menar vidare att mot bakgrund av ett formellt räntebegrepp det inte är märkligt att diverse kapitalanskaffningskostnader, såsom uppläggningsavgifter, pantbrev etc, inte jämförts med ränta i praxis. Han torde därmed mena att dessa ställningstaganden i praxis stöder uppfattningen av denna som formell. Sådana kapital-

anskaffningskostnader bör dock knappast heller vid en realistisk bedömning betraktas som ränta, då de inte står i direkt relation till lånetiden och lånebeloppet och ibland inte erläggs till långivaren.¹⁶

9. Författarens bestämning av det skatterättsliga räntebegreppet som formellt, används därefter vid en diskussion om varför valutakursförändringar inte behandlas som ränta i svensk rätt. Likheten med indexering anges och en skiljelinje dras upp. Enligt författaren torde det vara odiskutabelt att en indexering i ekonomisk mening utgör ränta, men anser att det inte är lika klart varför ett index skall jämföras med ränta vid en formell skatterättslig prövning. Själv vill jag vända på det och mena att det faktum att skulduppräkning med konsumentprisindex i praxis jämföras med ränta är ett tecken på att praxis inte är så formell som författaren vill hävda.

Den skatterättsliga skiljelinjen anger författaren därefter som att en valutakursförändring till sin karaktär är en ensidig kapitalanskaffningskostnad då den som regel inte kommer långivaren till godo. Sett från ett svenskt bokförings- eller beskattningsperspektiv är inte detta påstående självklart. Omfattas långivaren av svensk bokföringsskyldighet eller beskattningsrätt bör behandlingen av honom vara reciprok med behandlingen av låntagaren, d v s betraktas kursförlusten som en kostnad för låntagaren bör kursvinsten betraktas som en intäkt för långivaren. I dessa perspektiv med den måttstock, SEK, som där används får en uppgång av den utländska valutan sägas komma långivaren till godo. Det principiella synsättet ändras inte av att

långivaren inte omfattas av svensk bokföringsskyldighet eller beskattningsrätt. När vi bedömer lånets ekonomiska konsekvenser för en sådan långivare, exempelvis vid överväganden om utvidgningar av den svenska beskattningsrätten, bör väl vår måttstock alltså vara SEK.

Det finns andra skillnader som jag anser har större förklaringsvärde. En är den tidigare diskuterade integrationsprincipen. Då valutakursförändringen skall räknas som en integrerad del av helheten vid värdeförändringar på aktier och fastigheter, innebär en liknande behandling av fordringar att valutakursförändringen inte bör separeras utan ses som en del av värdeförändringen på fordringen.¹⁷ En tillämpning av integrationsprincipen utesluter dock inte, med den uppfattning jag ovan uttalat om räntebegreppet, att en värdeförändring när den realiseras genom avyttring kan bli behandlad som ränta. Det behövs då ytterligare en skiljelinje som grund för att valutakursförändringen inte behandlas som ränta. Den torde gå att finna i den nationalekonomiska teorin där som skiljelinje mellan kapitalvinster och ordinära inkomster anges att de förra uppstår genom oväntade värdeförändringar.¹⁸ Onekligen är valutakursförändringar svåröversägliga, och häri föreligger en skillnad mot de fall av indexering som behandlats som ränta, vilka gällt konsumentprisindex. Som ett stöd för att denna skiljelinje torde tillämpas i svensk rätt kan anges RÅ 1986 ref 51 (guldb obligationer).¹⁹

3.2 Behandlingen av valutakursförändringar i olika inkomstslag

10. Avsnitt 3.4 handlar om den skattemässiga behandlingen av valutakurs-

förändringar i olika inkomstslag, men inleds med tre mer allmänna gränsdragningsfrågor avseende valutakursförändringar; kapitalvinst eller löpande inkomst, driftförlust eller kapitalförlust samt hänförligheten till näringsverksamhet. Diskussionen av dessa frågor avser gällande rätt, och kommer till användning när rättsläget därefter diskuteras inkomstslagsvis.

11. I svensk rätt föreligger en skillnad i behandlingen av valutakursförändringar mellan olika inkomstslag. Vid tidpunkten för bokens utgivning förelåg inte avdragsrätt för valutaförluster i inkomstslaget annan fastighet, men däremot i rörelse och jordbruksfastighet. Författaren diskuterar ingående tänkbara skäl för denna skillnad, men han finner dem inte hållbara. Denna analys torde ha haft betydelse när regeringsrätten därefter i plenum ändrat sin praxis angående inkomstslaget annan fastighet.²⁰

12. I inkomstslaget kapital medges däremot alltså inte avdrag för kursförluster. Gränsdragningen mellan inkomstslagen rörelse och kapital är därför av betydelse, och berörs i framställningen vid en diskussion av RSV/FB Dt 1986:15 (ej prövat av regeringsrätten).²¹ I fallet hade ett aktiebolag upptagit ett lån för att förvärva 99,99 % av andelarna i ett rörelsedrivande handelsbolag. Avdrag medgavs för kursförlust på lånet i inkomstslaget rörelse, vilken bedömning författaren delar.

Även jag delar denna uppfattning därför att innehavet av handelsbolagsandelarna i detta fall var organisatoriskt betingat, och såväl räntekostnader som kursförluster bör då vara hänförliga till den rörelse aktiebolaget bedriver.²²

Diskussionen kan föras vidare till "vanligt" deläggande i rörelsedrivande handelsbolag, d v s de fall då fysiska personer har förvärvat andel i ett rörelsedrivande handelsbolag. I äldre rättspraxis har angivits att räntekostnader på lån för förvärv av handelsbolagsandel i ett sådant fall är hänförlig till inkomstslaget kapital. Författaren tycks dock mena att en ändring har skett härvidlag och uttalar att "om handelsbolaget varit rörelsedrivande bör dock enligt min mening även valutakursförändringar beskattas i rörelsen, men möjligen inte i samma förvärvskälla."²³ Jag tror däremot inte att någon förändring har skett i rättsläget, och att lagstiftaren så sent som 1982 uppfattade rättsläget på annat sätt än författaren framgår av 10 § 4 mom Sl. Vid beräkning av underlag för tilläggsbelopp får underskott av kapital kvittas mot inkomst av jordbruksfastighet, annan fastighet som avses i 24 § 1 mom KL eller rörelse "i den mån underskottet hänför sig till . . . ränta på den skattskyldiges skuld avseende förvärv av andelar i handelsbolag som innehar eller bedriver fastigheten eller rörelsen."²⁴ Om rättsläget är sådant som det framgår av lagtexten, vilket jag anser, innebär det att även kursförluster på handelsbolagsmännens lån är hänförliga till inkomstslaget kapital.

13. Som nyss nämnts anses en valutakursförändring enligt praxis inte som en avdragsgill kostnad i inkomstslaget kapital. Författaren anser att detta är förklarligt med hänsyn till att avdragsrätten i inkomstslaget är inskränkt till ränta och förvaltningskostnader. Vad gäller beskattning i inkomstslaget av kursvinster har frågan

inte prövats i praxis, och författaren anser att de torde vara skattefria. Men tanke på att även intäktssidan är bestämd genom en uttömmande i 38 § KL är ställningstagandet säkert riktigt.

14. Köps och försäljs egendom till priser uttryckta i utländsk valuta kommer valutakursförändringen tillsammans med värdeförändringen i övrigt att ingå i den skattepliktiga realisationsvinsten alternativt avdragsgilla realisationsförlusten i inkomstslaget tillfällig förvärvsverksamhet.²⁵

Rättsläget avseende inkomstslaget är i huvudsak klart, med undantag för vad som gäller i vissa fall vid avyttring av annan lös egendom (35 § 4 mom). I avsnitt 3.4.8 anges att integrationsprincipen gäller vid försäljning av skuldebrev o dyl. Författaren anser dock att beskattningen inte omfattar försäljning av valuta utan samband med kapitaltillgång eller skuld. Han anser att valutan i och för sig utgör "principiellt sådan egendom som följer 35 § 4 mom", men att realisationsvinstbeskattning endast sker om valutan "går att hänföra till en förvärvskälla."²⁶ Vår för eller när detta gäller diskuteras inte närmare i avsnittet, men tidigare har i avsnitt 3.4.2 angående kapitalförluster angivits att "avyttring av personlig lös egendom, t ex en bil som inte används i en förvärvskälla, faller därför som huvudregel utanför tillämpningen av 35 § KL. Ett exempel från valutaområdet är innehav av resevaluta. Valutakursförändringar blir här varken beskattade eller avdragsgilla därför att resultatet inte går att hänföra till en förvärvskälla."²⁷ Detta ställningstagande torde vidare utgöra grunden för ett uttalande i avsnitt 3.4.7 att "i likhet med andra valutaförändringar utom näring skall

därför ev kursvinster och kursförluster efter denna dag inte beaktas vid beskattningen."²⁸ Författarens åsikt är således att vinster eller förluster vid försäljning av valuta inte kan beskattas enligt 35 § 4 mom.²⁹

Jag anser däremot att försäljningar av valuta, som inte innehas i näringsverksamhet, i princip kan beskattas enligt 35 § 4 mom. Något krav på att egendomen skall ha använts i en förvärvskälla finns nämligen inte. Exemplet med personbilen är hämtat från prop 1980/81:68, del B s 210, vartill författaren hänvisar. I propositionen sägs dock endast att avdrag som regel inte medges för förlust vid försäljning av sådan bil, då värdeminskningen anses hänförlig till levnadskostnad. Det tilläggs därefter att "avyttras sådan egendom med vinst kan denna dock beskattas som realisationsvinst". Säljs valutatan med vinst är det således klart att en sådan vinst kan beskattas.³⁰ En förlust bör vara avdragsgill, dock att om den bedöms vara personlig levnadskostnad avdrag kan vägras.³¹

Slutligen kan man fråga sig, med författarens uppfattning om att försäljning av valuta inte omfattas av 35 § 4 mom, var gränsen går mellan valuta och annan lös egendom? Skall exempelvis resecheckar behandlas som valuta eller som en annan fordran?

15. Som angivits ovan i punkt 12 är valutakursförluster på lån inte avdragsgilla i inkomstslaget kapital. Detta framgår av RÅ 1980 Aa 195. Omständigheterna i fallet var att aktier hade förvärvats med hjälp av ett lån i utländsk valuta, och man frågade även om kursförlusten på lånet fick beaktas vid beräkning av anskaffningskostnaden för aktierna. Detta medgavs inte.

Detta förhållande gör det intressant att diskutera en annan fråga i anslutning till 35 § 4 mom. Författaren diskuterar redan i avsnitt 3.2.1 möjligheten att se en förlust på en skuld i utländsk valuta som realisationsförlust.³² Detta skulle vara möjligt om man såg valutaförsäljningen och valutaköpen när lånet upptas respektive återbetalas som en sammankopplad transaktion, jämförbar med blankning vid aktieförsäljningar. Författaren är avvisande till avdragsmöjligheten på den grund att han anser att en skuld inte utgör egendom och att någon analogi inte bör göras till lagregeln om blankning, och har häri stöd i ett opublicerat förhandsbesked. Avdragsrätten är enligt mitt förmenande materiellt motiverad av symmetriskäl, då värdeförändringar på en skuld bör behandlas på samma sätt som värdeförändringar på en fordran, men en sådan rättstillämpning kräver några ställningstaganden som kan vara alltför okonventionella för att de skall ske i praxis. Även om rättsläget inte kan anges säkert, talar därför mycket för författarens ställningstagande.³³

16. I avsnitt 3.4.8 diskuteras slutligen när en valutakursförändring kan anses realiserad genom avyttring vid tillämpning av kontantprincipen och därvid anges att "det torde . . . vara klart att kursvinst och kursförlust som uppkommer vid amortering av lån är ett konstaterat resultat".³⁴ Någon motivering till ställningstagandet ges inte. Även om ställningstagandet är materiellt rimligt, borde författaren överväga om inte en parallell till regeringsrättens bedömning i RÅ 1977 ref 39 ger anledning tro att regeringsrätten skulle kunna göra en annan bedömning. I rättsfallet hade en fordran förvärvats till ett pris under

det nominella värdet. Regeringsrätten ansåg amorteringarna likställda med avyttring, men någon beskattning ansågs inte kunna ske innan erhållna amorteringar sammanlagt kom att överstiga anskaffningspriset.³⁵ Detta är en försiktig bedömning, som innebär att man inte anser att man tillräckligt säkert kan säga att någon vinst realiserats på lånet innan det i sin helhet är återbetalat. Man ansåg således inte att varje amortering utgjorde en delavyttring varigenom en vinst kunde realiseras.³⁶ Appliceras detta på ett fall där en fordringshavare gör en kursvinst på en amortering, skulle det innebära att man anser en kursvinst realiserad först när betalning erhållits i SEK utöver fordringens anskaffningsvärde i SEK.³⁷

Periodisering enligt god redovisningssed

17. I kapitlen 4 och 5 behandlas bokföringsmässiga respektive skattemässiga periodiseringsfrågor.

Det framgår av behandlingen av utländska redovisningsrekommendationer i kapitel 4 att redovisningsseden är väsentligt mer utvecklad utomlands, främst i USA, än i Sverige. De förslag till rekommendationer som utarbetats har ännu inte resulterat i någon manifesterad praxis i Sverige, och som framgår av undersökningar som återges i boken varierar redovisningen mellan företagen kraftigt. Författaren diskuterar de svenska redovisningsförslagens förhållande till bokföringslagens värderingsregler. Han konstaterar att det föreligger ett stort behov av ett förtydligande av innehållet i god redovisningssed.

Avsnitt 4.5 behandlar redovisning av valutasäkringsåtgärder, varvid diskuteras bl a kvittning mellan poster som har värdemässigt samband, terminskontrakt, valutaoptioner och valuta-swaps. Författaren anger att många redovisningsfrågor är olösta på området och att det ligger utanför ramen för framställningen att mer i detalj diskutera dem.

Beskrivningen av god redovisnings-sed i kapitel 4 utgör grunden för att diskutera den skattemässiga periodiseringen i kapitel 5, men fyller givetvis en självständig funktion för den som önskar upplysningar om redovisnings-seden.

5. Skattemässig periodisering

18. Efter en kortare genomgång av utländsk rätt företas i kapitel 5 en inträngande genomgång av de skattemässiga periodiseringsfrågorna i svensk rätt. I avsnitt 5.2.2 behandlas den viktiga värderingen av fordringar och skulder i utländsk valuta. Rättsläget får anses som klart och innebär ytterst komprimerat att lägsta värdets princip och post-för-post värdering kan tillämpas. Författaren tillägger att "eftersom beskattningen styrs av företagets redovisning kan den skattemässiga bedömningen bli en annan, beroende på vilken metod för omräkning av fordringar och skulder i utländsk valuta som företaget valt."³⁸

Därefter behandlas en rad frågor där valutaproblemen inte är lika uppenbara åtminstone inte innan man läst författarens framställning. Det gäller varulagervärdering, successiva leveranser av anläggningstillgångar, valutasäkrade leveranser m m. För att komma fram

till valutaproblemen behandlas även flera periodiseringsfrågor av mer allmän karaktär. Som ett exempel på en särskilt intressant fråga som diskuteras kan nämnas frågan om från vilken tidpunkt avskrivning får påbörjas på inventarier. Kapitlet avslutas i avsnitt 5.3 med några särskilda skattefrågor vilket bl a gäller kvittningsfrågor, valutasäkring och öppen reservering av valutakursreserv.

19. Det finns endast i några mindre avseenden synpunkter som jag mer omedelbart kan tillföra framställningen.

Författaren anser att det är oklart vad slags prisfallsrisk som kan beaktas enligt regeln i 41 § anv p 2 2:a st, som inte beaktas redan genom värderingen enligt lägsta värdets princip. "Om prisfallsrisken kan bedömas skall den nämligen beaktas redan enligt lägsta värdets princip."³⁹ Man bör inte uttrycka sig så kategoriskt, då ställningstagandet varken här eller tidigare diskuterats närmare.⁴⁰ Enligt min mening är förhållandet det omvända, d v s *risken* för ett prisfall efter balansdagen skall inte beaktas vid värdering till verkliga värdet eller återanskaffningsvärdet. Som författaren själv på annan ställe framhåller så följer av regeln i 11:9 ABL "att händelser som inträffar efter bokslutsdagen inte skall redovisas i resultat- och balansräkningen."^{40a} Ett prisfall efter bokslutsdagen är en sådan händelse, och då skall risken härför inte självständigt beaktas vid värdering enligt lägsta värdets princip.⁴¹

20. I avsnitt 5.3.4 diskuteras skattekonsekvenserna av att värdera fordringar och skulder med använd-

ning av balansdagens kurs samt att hänföra skillnaden gentemot en värdering enligt lägsta värdets princip till en valutakursreserv. Härigenom skulle först ett resultat före bokslutsdispositioner beräknas som inkluderade värdet av realiserade valutakursvinster, och därefter skulle detta värde avdras som en bokslutsposition (förändring av valutakursreserv). Författaren anser att det är "materiellt stötande, utifrån den valfrihet som idag gäller vid val av redovisningsmetod, om man vid beskattningen inte skulle godta en sådan reserv som en företagsekonomiskt erforderlig reserv. Rättsläget är emellertid osäkert."^{41a}

Som en uppfattning om möjlig gällande rätt vill jag anföra invändningar. När man vid beskattningen anknyter till den faktiskt företagna bokföringen, i den mån den inte avviker från god redovisningssed, är detta en anknytning till den skattskyldiges bedömning, grundad på god redovisningssed, av vad som är periodens verkliga intäkter och kostnader. Bland de poster som idag redovisas som bokslutsdispositioner skall inte enligt gängse mening ingå några verkliga intäkter och kostnader.⁴² Det vore därför att bryta mot gängse systematik att påstå att förändringen av en valutakursreserv speglar en verklig intäkt eller kostnad. Har den skattskyldige ansett att han vid resultatberäkningen, före bokslutsdispositionerna, bör inkludera realiserade kursvinster får man utgå ifrån att detta är vad som är företagsekonomiskt motiverat för honom. Reserven är då inte en företagsekonomiskt motiverad post. Detta speglar möjligen inte alltid det verkliga förhållandet, men synsättet bör av ordningsskäl upprätthållas.

6. Kapitlet 6 och 7

21. I kapitel 6 behandlas internationella skattefrågor såsom omräkning av utländska dotterföretags bokslut, i utlandet bedriven rörelse som inte är dotterbolag samt utländsk verksamhet i dotterbolag.

22. Kapitel 7 är en utvärdering av undersökningen. De lege ferenda synpunkter har samlats till detta kapitel. Kapitlet är inte en sammanfattning av den tidigare framställningen, men återger ändå centrala ställningstaganden från denna.

Dessa får därvid ibland en mer kategorisk form än tidigare. I avsnitt 7.1 om skatteplikt och avdragsrätt anges ånyo att "räntebegreppet är formellt" med tillägget "och i praktiken behandlas bara sådana betalningar som ränta som betecknats som ränta."⁴³ Även om man som författaren är skeptisk till att RÅ 1982 Aa 152 kan tas som stöd för att det skatterättsliga räntebegreppet numera inte är formellt,⁴⁴ kan man ändå inte förtränga att i detta rättsfall man "i praktiken" behandlade som ränta en betalning som inte betecknats som ränta.

23. Utvärderingen i avsnitt 7.1 framhåller likformighetsbristerna i gällande beskattning. Den då gällande bristande avdragsrätten i inkomslaget annan fastighet anges som stridande mot kravet på "likformighet som bör uppställas på reglerna för företagsbeskattning."⁴⁵ Denna olikformighet har numera i praxis avskaffats. Kursförluster på lån för förvärv av organisationsaktier i näringsverksamhet medför 100 %-ig avdragsrätt, men kursvinst på aktierna beskattas bara till 40 % efter två års in-

nehav. Författaren anger att en förändring härav kräver en omfattande skattereform. Även på denna punkt kommer han sannolikt att bli bönhörd.

Att valutakursförändringar på lån utanför näringsverksamhet inte beaktas skattemässigt är enligt min mening en tredje likformighetsbrist, som borde framhållas. Enligt mitt förmenande bör symmetri föreligga så att värdeförändringar på en skuld behandlas på samma sätt som värdeförändringar på en fordran. Vidare uppkommer vid exempelvis förvärv av utländska aktier samma olikformighet som ovan angivits vid förvärv i näringsverksamhet, men med omvända konsekvenser. En värdeökning på aktierna till följd av en valutakursförändring beskattas vid försäljning, men en förlust på ett lån i den utländska valutan medför ingen avdragsrätt även om lånet upptagits för aktieförvärvet. Författaren tar dock inte ställning till detta förhållande i boken, men i SN 1988 s 661 förefaller det som om författaren anser att nuvarande rättsläge bör bibehållas, då han framhåller att en "rimlig rättsutveckling på området är att valutakursförändringar. . . inte alls beskattas utanför näring, om inte valutakursförändringen hänför sig till en värdeförändring av en kapitaltillgång." Själv har jag av likformighetsskäl närmast den motsatta uppfattningen. Skäl för och emot kan diskuteras, men någon diskussion härav företas inte vare sig i boken eller artikeln.

24. Författaren anser vid utvärderingen av periodiseringsfrågorna i avsnitt 7.2 att den i praktiken oenhetliga redovisningen av valutakursförändringar är otillfredsställande och att den medför att beskattningen inte är likformig i pe-

riodiseringshänseende. Han diskuterar därefter tre olika alternativ för hur redovisningen kan ske. Det första är den nu mest försiktiga tillåtna redovisningen, vilken författaren anser alltför förmånlig från fiskala utgångspunkter. Även det tredje alternativet avvisas, vilket är att skattemässigt helt bortse från valutakursförändringar innan de har realiserats. Det mellanliggande andra alternativet är det som författaren förordar. I viss mån skall krävas kvittning av orealiserade valutakursförändringar, dock inte så att ett orealiserat nettoöverskott blir beskattat. Författaren anser att uttryckliga regler bör införas härom i KL.

7. Slutord

"Beskattning och utländsk valuta" är en omfattande och inträngande studie av de skatterättsliga problem som valutakursförändringar medför. Framställningen är, som sig bör i en rättsvetenskaplig studie, principiell och problemorienterad. Rättsläget sådant det utvecklats i praxis diskuteras och förklaras utifrån olika tänkbara genomgående principer, såsom separations- och integrationsprincipen, och utvärderas från likformighetssynpunkt. Detta är förtjänstfullt inte minst för den fortsatta rättsutvecklingen på området. Dessa förklaringar ger dock även möjlighet till avvikande och kompletterande uppfattningar på några punkter som framgått ovan.

Framställningen är lättläst och i allmänhet väldisponerad. Som jag redovisat ovan i en del punkter har jag dock inte alltid omedelbart funnit författarens ställningstaganden. I vissa fall beror det på framställningens disposition,

i andra fall på att författaren kanske medvetet valt att inte uttrycka en explicit egen uppfattning. På några andra punkter har däremot ansett ställningstagandena väl kategoriskt formulerade eller för kortfattat diskuterade, då jag själv i dessa fall anser att skäl finns för att anta att rättsläget kan ha en annan innebörd.

Boken är ett värdefullt tillskott till den rättsvetenskapliga skattelitteraturen, som ytterligare belyser principer och samspel i vårt komplexa skattesystem.

Det skall även till sist framhållas att boken har stort praktiskt värde, vilket kanske inte framgått tillräckligt ovan, då jag valt att mest uppehålla mig vid principiella ställningstaganden. Lättnader i valutaregleringen kommer att öka det praktiska intresset för beskattningen av valutakursförändringar.

Noter

¹ Lund 1984 (Akademisk avhandling Uppsala).

² Se exempelvis sid 200.

³ Efter publiceringen av författarens bok har OECD publicerat en skrift i serien "Issues in international taxation" no 3, "Tax consequences of foreign exchange gains and losses", 71 sidor, Paris 1988.

Skriften behandlar i stort samma frågor som författaren, dock begränsat till bolagsbeskattningen, i form av jämförelser mellan de olika OECD-länderna.

⁴ Sid 29.

⁵ Sid 18 f.

⁶ Sid 53 och sid 55 f.

⁷ Sid 56 angående RÅ 1946 Fi 1072 och RÅ 1968 Fi 1639.

⁸ Se sid 65 och 200.

⁹ Sid 52. Det senare styrks med rättsfallet RÅ 1966 Fi 673.

¹⁰ Sid 65.

¹¹ De beskattningskonsekvenser som anges i

exemplet finns även delvis angivna av författaren på sid 86 f.

¹² Det senare lär snart bli vanligare efter liberaliseringen av valutaregleringen.

¹³ Från transaktionskostnader bortses.

¹⁴ Melz, Kapitalvinstbeskattningens problem, 1986, sid 297 ff.

¹⁵ Se Melz 1986 s 297.

¹⁶ Jfr Myhrmans av författaren på sid 73 återgivna ekonomiska räntebeskrivning: "Ränta är priset på pengar, eller varor, i dag i förhållande till priset på pengar, eller varor om ett år, till förfogande i dag."

¹⁷ För skulder bör då behandlingen vara reciprokt.

¹⁸ Se Melz, Kapitalvinstbeskattningens problem, Stockholm 1986, s 9 med där anförda hänvisningar.

¹⁹ Se härom Melz, SN 1988 s 287.

²⁰ Se Thorell, SN 1988 s 657 ff.

²¹ Se sid 107.

²² I detta fall bestod aktiebolagets hela verksamhet av ägandet av handelsbolagsandelen. Denna verksamhet får ändå anses vara rörelse, jfr RÅ 1986 ref 72 (Domämföretagen).

²³ Not 196 sid 107.

²⁴ Författaren hänvisar till Mattsson Rättsfallsöversikt s 337 f, som anses att RÅ84 1:44 utgör grund för att diskutera om en förändring i rättsläget skett. Det är rätt långtgående att applicera ett i rättsfallet, om annan frågan, företaget allmänt uttalande på en så speciell situation som här. Jag anser att lagregeln gör att det i äldre praxis angivna rättsläget blivit så stadgat, att det inte torde ändras.

²⁵ Detta är en tillämpning av vad författaren benämner integrationsprincipen, vilken diskuterats ovan i punkt 6.

²⁶ Sid 113.

²⁷ Sid 89.

²⁸ Sid 111. Författaren syftar på dagen för omräkning av tjänsteinkomsten till svensk valuta. Han torde anse att omräkningen skall ske den dag då skattskyldigheten inträder enligt konstantprincipen.

²⁹ Detta framgår klart i utvärderingskapitlet, sid 241.

³⁰ Förutsättningen härför är givetvis vidre att valutans innehafvs mindre än fem år och förvärvats oneröst.

³¹ Det går givetvis att diskutera det rimliga och eventuellt det riktiga i att kursvinster exempelvis på resevaluta skall beskattas om kursförluster på samma egendom ses som personliga levnads-

kostnader. Eventuellt kunde kursvinsten ses som en minskning av den ursprungliga inväxlingskostnaden och därigenom en inbesparing i levnadskostnader som i princip undgår beskattning. (Att den i praktiken så gott som aldrig blir beskattad är nog klart.) Det för dock för långt att här diskutera detta.

³² På sig 86 anges möjligheten att 35 § 1 mom skulle kunna vara tillämplig, men då endast på vinster på skulder. Författaren håller det inte för sannolikt.

Vad som här skall beröras är endast att på sid 112 anges att intäkt enligt 35 § 1 mom 1) beskattas som reavinst. Som realisationsvinst anges i 35 § 1 mom 4) "vinst. . . genom icke yrkesmässigt avyttring". Intäkt enligt 35 § 1 mom 1) kan därför knappast beskattas som realisationsvinst, vilket har praktisk betydelse för kvittningen mot realisationsförluster.

³³ I LLMS, 1989 s 253, har, där pennan förts av mig, angivits att avdragsrätt eventuellt kan föreligga, genom en parallell till blankningsregeln. Denna förhoppning får nog fortsättningsvis uttryckas än försiktigare.

³⁴ Sid 116.

³⁵ Fallet är utförligt kommenterat av Tivéus i SN 1979 s 263 ff.

³⁶ Tivéus anser att en sådan beskattning borde ha skett.

³⁷ Om behandlingen bör bli densamma i fall av kursförlust på amortering kan diskuteras, men det för långt att göra det här.

³⁸ Sid 195.

³⁹ Sid 201.

⁴⁰ I FAR:s rekommendation om varulagervärdering finns inte något angivet om beaktande av prisfallsrisk. Vid värderingen till nettoförsäljningsvärde utgår man från balansdagens försäljningspris. Som faktorer som motiverar ytterligare nedsättning nämns endast sådana som föreligger redan på balansdagen, såsom att lagret är större än normalt, vilket motiverat prisnedsättning för att inom rimlig tid sälja av lagret ned till normal nivå.

^{40a} Sid 225.

⁴¹ En annan sak är att risken för framtida prisfall speglar sig i det på bokslutsdagen gällande marknadsvärdet, och därför indirekt genom användande av återanskaffningsvärde eller nettoförsäljningsvärde kan påverka värderingen enligt lägsta värdets princip.

^{41a} Sid 223.

⁴² Se FAR:s rekommendation om årsredovisning i aktiebolag med där angivna schema för resultaträkning.

⁴³ Sid 241.

⁴⁴ Se ovan punkt 3.3

⁴⁵ Sid 242.